

Professori Ilkka Virtanen
Vaasan yliopisto

*Alustus Vaasan Kansalliset Seniorit ry:n
 Itsenäisyyspäiväviikon kokouksessa 2.12.2002*

ITSENÄISYYTEMME JA VAPAUTEMME SYMBOLEISTA

Presidentti J. K. Paasikiven opeista tiedämme, että tosiasiaan tunnistaminen ja tunnustaminen muodostavat yhden viisauden peruspilareista. Vähän samaa on siinä opetuksessa, jonka tilallisen poika, sittemmin itsekin tilallinen Aapo Jukola esitti keskenään väitteleville Juhani- ja Eero-veljilleen Aleksis Kiven klassikkoteoksessa Seitsemän veljestä: "Tietää mitä on tapahtunut, sehän on, eräältä kannalta katsoen, viisaus suuri. Jos visusti harkitset, mikä kylvö menneistä saattoi hyödyllisiä, mikä vahingollisia hedelmiä, ja sen mukaan asetat elämäsi, työs ja toimes, niin oletpa viisas mies". Kyseessä on maanviljelysyhteiskunnan aikaisen kansanmiehen selkeä näkemys menneestä oppimisesta ja tämän opin tulevaisuuteen suhteuttamisesta. Kirkon hallitseman keskiajan aikainen oppinut, Kuninkaallisen Turun Akatemian professori Michael Wexionius Gyldenstolpe toteaa saman asian v. 1642 peräisin olevassa väitöskirjassaan De Prudentia (Viisaudesta) seuraavasti: "Viisauden perusasia on, että valitaan hyvä ja vältetään paha. Jotta saisimme tämän viisauden, tarvitsemme kolminkertaisen silmän: Muistin, jolla tarkastellaan mennyttä, ymmärryksen, jolla tarkastellaan nykyhetkeä ja huolenpidon, jolla tarkastellaan tulevaa."

Valtiollinen itsenäisyysiemme ja kansallinen vapautemme ovat tyypillisesti asioita, joiden säilyttäminen ja vaaliminen sekä kulloisiinkin olosuhteisiin sopeuttaminen edellyttävät tietoisuutta siitä, mitä aiemmat sukupolvet ovat ensin niiden saavuttamiseksi ja myöhemmin niiden säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi tehneet. Itsenäisyyspäivän aikoihin järjestettävät juhlat ja muut tapahtumat ovat erinomainen esimerkki tällaisen tietoisuuden olemassaolosta ja vahvana säilymisestä.

Suomen itsenäisyyspäivää vietetään eduskunnan 6.12.1917 tekemän, Suomen itsenäiseksi tasavallaksi julistamista koskevan päätöksen vuosipäivänä. Tänä vuonna elämme jälleen vuotta, jolloin tuo tapahtuma on tavallista vahvemmin esillä, koska siitä on kulunut tasalukuinen määrä vuosia, 85 vuotta. Itsenäisyysjulistusta seuranneista tapahtumista johtuu, että edessä oleva talvi sisältää runsaasti myös muita muistopäiviä, joilla on juurensa 85 vuoden takaisissa tapahtumissa. Merkittävää on, että monet näistä tapahtumista liittyvät kiinteästi Vaasaan ja Etelä-Pohjanmaalle.

Itsenäisyysjulistus ei sinällään taannut valtiollista suvereniteettiamme. Maassamme esimerkiksi oli vielä runsaslukuisesti aseissa entisen emämaamme, nyt siis vieraan vallan, sotaväkeä. Tammikuun viimeisenä sunnuntaina, Tammisunnuntaina, 1918 alkanut vapaussota merkitsi vapautumista tästä vieraasta asevoimasta. Traagista tietysti oli, että tämän vapaussodan rinnalla, paljolti siihen myös yhdistyneenä, nuori kansakuntamme joutui käymään raskasta ja vuosikymmeniä kestäneitä traumoja aiheuttanutta veljes- tai kansalaissotaa. Erityisesti Etelä-Pohjanmaalla Tammisunnuntai on kuitenkin aina ollut nimenomaan ja vain vapaussodan alkamisen merkkipäivä ja sellaisena muistojuhlan arvoinen. Tulevaa tammikuun 26. päivää, Tammisunnuntaita tullaan jälleen viettämään laajasti vapaussodan alkamisen 85-vuotismuistojuhlana.

Vuoden 1918 tapahtumien muistoksi Vaasan kauppatorille on pystytetty Suomen Vapaudenpatsas. Se on seissyt siinä jo yli kuuden vuosikymmenen ajan. Patsaan paljastus heinäkuussa 1938 merkitsi suurta isänmaallista juhlaa. Tilaisuudessa olivat läsnä mm. tasavallan presidentti Kyösti Kallio sekä marsalkka Mannerheim. Vapaudenpatsaalla on edelleenkin suuri symboliarvo itsenäisyydellemme. Niin suuri, että esimerkiksi torialueen uudistustöiden yhteydessä taloudelliset arvot jäivät lopulta näitä symboliarvoja vähäisemmiksi patsaan uudistustöiden aikaisesta kohtalosta ja asemasta päätettäessä. Rakennustöistä kuitenkin johtuu, että 65-vuotissyntymäpäiviään patsas saa viettää rakennustyömaan keskellä ja todennäköisesti suojaverhouksella varustettuna.

Vanha sanonta kertoo, että jokainen maa ja kansakunta tarvitsevat armeijan. Ellei maalla ole sitä omasta takaa, niin jokin toinen valta sellaisen maahan tuo. Viime vuosisadan alun jääkäri-liike tähtäsi Suomea kansallisen armeijan syntyyn. Kun itsenäisyysjulistus oli annettu, olivat myös Saksassa koulutetut jääkärit valmiina perustamaan maallemme omat puolustusvoimat. Helmikuun 25. päivänä 1918 jääkärit saapuivat Arcturus-laivalla Vaasan kautta Suomeen. Jääkärit ryhtyivät välittömästi organisoimaan ja johtamaan jo käynnissä ollutta vapaussotaa.

Jääkärien kotiinpaluun muistopäivän valtakunnallista pääjuhlaa vietetään aina viiden vuoden välein Vaasassa. Ensi vuoden helmikuussa on siten jälleen Vaasan vuoro. Pääjuhla on kerännyt perinteisesti osallistujia tilaisuuteen valtioneuvostoa ja puolustusvoimien ylintä johtoa myöten. Hovioikeudenpuistikon Jääkäripatsas on vuodesta 1958 alkaen ollut muistuttamassa sekä vaasalaisia että täällä vierailevia ulkopaikkakuntalaisia näistä itsenäisyytemme alkuaikojen tapahtumista. Yhtenä esimerkkinä itsenäisyytemme syntyäikoihin liittyvän perinnön siirtymisestä nuoremmille sukupolville voidaan mainita vaasalaisten ylioppilaiden soitokulkue Itsenäisyyspäivänä Vapaudenpatsaalle sekä Vaasan yliopiston ylioppilaskunnan kaunis tapa muistaa itsenäisyytemme ja vapautemme rakentajia vuosijuhlansa yhteydessä tapahtuvalla kunniakäynnillä ja seppelenlaskulla Jääkäripatsaalle. Hienoa on myös se, että kaupunginteatterimme muistaa Jääkäripataljoona 27:n Vaasaan saapumisen 85-vuotismuistopäivää ottamalla ohjelmistonsa Sam Sihvon Jääkäriin morsiamen, tuon tunnetun ”kolminäytöksisen sotilasnäytelmän Libausta lauluineen ja tansseineen”.

Itsenäisyytemme tutut ja aina läsnä olevat symbolit, Maamme-laulu ja siniristilippu, viettävät tulevana vuonna niin ikään merkkivuotiaan. Kansallisrunoilijamme J.L. Runebergin sanoittama ja Fredrik Paciuksen säveltämä Maamme-laulu esitettiin ensimmäisen kerran julkisesti Kukan päivänä 13.5.1848 eli lähes 155 vuotta sitten. Tapahtumapaikkana oli Kumtähden kenttä Helsingissä ja esittäjinä kevätjuhlaansa kokoontuneet ylioppilaat. Itsenäistymisen oli tuolloin vielä vain kaukainen haave, mutta kansallistunteen ilmaisijana ja kansallisaatteen vahvistajana nykyinen kansallislaulumme toimi ensi esityksestään alkaen.

Suomen kansallisena tunnuksena toimi leijonavaakuna jo varhaisena Ruotsin vallan aikana, 1500-luvulta lähtien. Venäjän tsaari ja Suomen suuriruhtinas Aleksanteri I virallisti tämän vaakunan 1809. Itsenäistymisemme jälkeen punakeltainen leijonalippu oli vahvasti ehdolla myös kansallislipuksemme. Pohjanmaan Maanpuolustuskillan ylläpitämässä Vaasan Sotaveteraanimuseossa mm. on nähtävillä vapaussodan aikainen, vapaussoturien hautajaisia varten valmistettu Leijona-lippu. Eduskunta kuitenkin päätyi v. 1918 nykyiseen siniristilippuun. Kansallislippumme täyttää siten ensi vuonna 85 vuotta.

Sinisestä ja valkoisesta on lipun myötä muodostunut itsenäisyyttämme ja vapauttamme symboloivat värit. Värit on lipussamme lisäksi asetettu ristin muotoon symboloimaan toista kansallista perusarvoamme, kristinuskoa. Ristilipullamme me myös osoitamme kuuluvamme yhteiseen pohjoismaisten kansakuntien perheeseen ja sitä kautta edelleen länsimaiseen kulttuuriperinteeseen.

Kansainvälistyvässä maailmassa myös me suomalaiset joudumme yhä useammin tekemiseen vieraita kansakuntia ja kulttuureja edustavien ihmisten kanssa. Kanssakäymiseen kuuluu tavallisesti ainakin lyhyen kuvauksen antaminen isänmaastamme ja täällä vallitsevista olosuhteista. Mitä me tällöin maastamme kerromme, mitä vastaamme sitä koskeviin kysymyksiin? Onko edellä esille ottamillani kansallisilla perusarvoilla ja niitä edustavilla symboleilla enää mitään merkitystä näissä uusissa olosuhteissa?

Laulujen tekijä – myös niiden esittäjänä tunnetuksi tullut – Jukka Kuoppamäki muutti 1970-luvun lopussa suuren perheensä kanssa Saksaan toimiakseen siellä pappina. Tuolta ajalta on peräisin Kuoppamäen tunnettu ja koskettava laulu “Sininen ja valkoinen”, jossa hän pohtii juuri näitä kotimaasta kertomiseen liittyviä asioita.

Aluksi laulaja kokee tilanteen ongelmalliseksi: mitä kertoa kotimaastaan, josta monet lähtivät tuohon aikaan työttömyyttä ja köyhyyttä pakoon.

*Kotimaa kun taakse jäi,
mietin hiljaa mielessäin,
mitä siitä kertoisin, kysyjille vastaisin.
Kertoisinko köyhyyden,
laulat eessä ovien?
Tai sen kaiken rikkouden?*

Epäröinti kaikkooa kuitenkin nopeasti, sillä laulaja löytää vastauksen, mistäpä muusta kuin Suomen pohjoisesta luonnosta, sinisistä järvistä, talven valkoisista hangista, valoisista kesäöistä:

*Sininen on taivas, Siniset on silmänsä sen.
Siniset on järvet sinisyyttä heijastaen.
Valkoinen on hanki, valkoiset on yöt kesien.
Valkoiset on pilvet, lampaat nuo taivaan sinisen.*

Tätä kautta löytyvät myös kansalliset juuret ja vapaus niiden korkeimpana ilmentymänä:

*Juuret kasvoi maahan sen,
kylmän sekä routaisen.
Lämmön tunsin kuitenkin
lujuudessa graniitin.
Hiljaa kuusten kuiske soi,
terveisensä tuuli toi.
**Sininen ja valkoinen,
värit ovat vapauden.***

Iskelmäksi tarkoitettun ja sellaisena koetun laulun suuri suosio osoittaa, että itsenäisyys ja vapaus eivät ole vain juhlapuheissa esitettäviä fraaseja, vaan ne ovat myös osa suomalaisten arkipäivää. Kuoppamäen laulu ansaitaisikin uuden, epävirallisen ja arkipäivän Maamme-laulun tittelin. Sitä voi jokainen vapaasti lauleskella tai hyrällä silloinkin, kun Maamme-laulu tai lipullemme omistetut monet ylevät musiikkiteokset tuntuvat liian juhlavilta.

Kuoppamäen sinivalkoisen vapauden ylistystä huokuvan laulunkin edellytyksenä on ollut, että Suomi viime vuosisadan alussa valitsi tien, jonka mukaan se halusi itse määrätä omasta kohtalostaan. Kansallinen identiteetti, oma kieli ja kulttuuri, rakkaus omaan maahan ja vapaudentahto olivatkin itsenäisyytemme saavuttamisen keskeiset motiivit. Mutta kuten historia osoittaa, valittu tie on ollut välttämätöntä myös sille, että Suomi on päässyt täysimääräisesti osalliseksi maailmassa 1900-luvun loppuvuosikymmeninä tapahtuneesta ennen näkemättömästä kehityksestä. Eikä päässyt pelkästään osalliseksi, vaan monessa suhteessa tuon kehityksen edistäjäksi ja eturintamassa oljaksi. Poliittinen asemamme on nykyisin vakaa ja johtavien poliitikkojemme valtiomiestaitoja käytetään säännöllisesti kansainvälisessä politiikassa hyväksi. Mennyt vuosituhat ja vuosisata päättyivät Suomen toimiessa Euroopan unionin puheenjohtajamaana. Parhaat yrityksemme ovat merkittäviä kansainvälisiä toimijoita ja vaikuttajia. Kilpailukykyämme on viime vuosina ollut jatkuvasti mitalisijoilla kansainvälisessä vertailussa. Koulutukseen ja tutkimukseen sijoittama panostuksemme on kansainvälistä kärkitasoa ja tieteelliset huippututkimusyksikkömme kestävät hyvin kansainvälisen vertailun. Taiteen, erityisesti musiikin, ja ruumiinkulttuurin, urheilun, alueella pystymme jatkuvasti tuottamaan valovoimaisia kansainvälisiä tähtiä. Jo autonomian ajan loppuvuosikymmenet näyttivät, millaisiin suorituksiin Suomi kansakuntana näillä alueilla ylittää. Itsenäisyytemme on lopullisesti mahdollistanut niiden puhkeamisen siihen täysimittaiseen kukoistukseen, jota kansallisrunoilijamme J.L. Runeberg siinä virallisessa kansallislaulusamme jo puolitoista vuosisataa sitten ennakoiti.